

**‘Specialization in ICTs and Special Education: Psychopedagogy
of Integration’ Postgraduate Program
DEMOCRITUS UNIVERSITY OF THRACE Department of Greek
Philology in collaboration with
NCSR DEMOKRITOS Informatics and Telecommunications
Institute**

**EUROPEAN SCHOOL INTEGRATION PRACTICES AND THE
GREEK REALITY**

ZACHARAKOPOULOU MARIA

POSTGRADUATE
THESIS

Komotini
2020

ABSTRACT

The development and the evolution of modern societies in an environment of respect and support for diversity and disability, there is an urgent need to reform the laws and institutions that will remove the barriers to equal integration of people with disabilities in every field of action, activity and especially in the area of school integration. The purpose of this paper is to clarify the terms integration and integration, the analysis of integration models, legislation and practices followed in an international, European and Greek context. At the same time, the following essay will examine in detail the compatibility of Greek legislation on integration education with international conventions and the European acqui and will analyze the recommendations and changes that will lead to a real "school for all".

Keywords

Disability, human rights, equality, integration education, social exclusion, educational inequality, mainstreaming, integration, integration models, inclusion, inclusive education, inclusive policy, Greek legislation, integration department, parallel support, educational staff, role of parents and guardians

References

- Ανδρούσου, Α. & Ασκούνη, Ν. (2011). «Πρόσθεση, όχι αφαίρεση, πολλαπλασιασμός, όχι διαίρεση»: ένα πολυετές πρόγραμμα για την εκπαίδευση της μειονότητας στην Θράκη. Στο Α. Ανδρούσου & Ν. Ασκούνη (επιμ.), Πολιτισμική ετερότητα και ανθρώπινα δικαιώματα: προκλήσεις για την εκπαίδευση. (σελ.201-207). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Αραβαντινού, Ι. (1983), Εισαγωγή στην Επιστήμη του Δικαίου. Εκδόσεις: Σάκκουλας Αντ. Ν.
- Βαμβούκας, Μ. (1991). Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Βαρνάβα-Σκούρα, Τ., Βεργίδης, Δ., & Κασίμη, Χ. (2014). Εκπαιδευτικοί θεσμοί και προγράμματα: ανάμεσα στη διδακτική στήριξη και την καινοτομία. Στο Μ. Demeuse, D. Frandji, D. Greger, & J.Y. Rochex (επιμ.). Πολιτικές εκπαιδευτικής προτεραιότητας στην Ευρώπη. (σελ.183-221). Αθήνα: Παπαζήση.
- Βλάχου- Μπαλάφουτη, Α. (2004). Πρακτική εφαρμογή προγραμμάτων ένταξης παιδιών με νοητική υστέρηση. Στο Ζώνιου- Σιδέρη Α., (εκδ.), Σύγχρονες Ενταξιακές Προσεγγίσεις, Τόμος Β' - πράξη. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Βλάχου- Μπαλάφουτη, Α. (2005). Πανεπιστημιακές σημειώσεις από το μάθημα Παιδαγωγική της Ένταξης. Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Παιδαγωγικό τμήμα Ειδικής Αγωγής.
- Βλάχου, Α., & Ζώνιου- Σιδέρη, Α. (2003). Σχολική Ένταξη και Εφαρμοσμένες Πρακτικές Συνεργασίας μεταξύ Εκπαιδευτικών Γενικής και Ειδικής Αγωγής. Στο Εξειδικευμένη Εκπαιδευτική Υποστήριξη για Ένταξη μαθητών με αναπηρία ή / και με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. ΕΣΠΑ, 2007- 2013.
- Γαλανάκη, Ε. (2003). Θέματα αναπτυξιακής ψυχολογίας : Γνωστική – κοινωνική – συναισθηματική ανάπτυξη. Αθήνα : Ατραπός
- Γενά, Α. (2004). Συνεκπαίδευση παιδιών με και χωρίς ήπιες μαθησιακές και συναισθηματικές διαταραχές: Θεωρητικές και ιστορικές καταβολές, στάσεις και αξιολόγηση. Στο: Ζαφειροπούλου, Μ., Κλεφτάρας, Γ. (επιστημονική επιμέλεια).Εφαρμοσμένη Κλινική Ψυχολογία του Παιδιού (σ. 107-147). Αθήνα: εκδ. Ελληνικά Γράμματα
- Γεωργίου, Σ. (1996). Γονεϊκή συμπεριφορά και σχολική επίδοση. Παιδαγωγική Επιθεώρηση, 23, 131-155.
- Γεωργίου, Σ. (2000). Σχέση σχολείου-οικογένειας και ανάπτυξη του παιδιού. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Γουδήρας, Δ. (2013). Η ενιαία Εκπαίδευση, στο Α. Νάνου, Μ. Πατσίδου-Ηλιάδου,

Α. Γκαράνης, Α. Χαριοπολίτου (Επιμ.). ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ. Από το σχολείο σε μια κοινωνία για όλους. Θεσσαλονίκη: 2013.

Γούπος Θ., Μαντάς .Π.,(1998) «Το Υπερκινητικό παιδί, χαρακτηριστικά συμπτώματα της υπερκινητικότητας και τρόποι προσέγγισης», Σχολείο & Ζωή, Τ. 12, σσ 408-411.

Γούπος Θ., «Δυσλεξία και Νοητική Καθυστέρηση. Ο μύθος και η πραγματικότητα», (2005)Το Σχολείο και το Σπίτι, τ. 471-472,σσ 398-409.

Γούπος Θ.,(2005) «Μαθησιακές Δυσκολίες Ανάγνωσης και Γραφής», Θέματα Ειδικής Αγωγής, έκδοση του Πανελληνίου Επιστημονικού Συλλόγου Ειδικής Αγωγής, τ. 28, Αθήνα, σσ 26-35.

Δελλασούδας, Λ. (2005). Σχολική ένταξη μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες: από τη θεωρία στην πράξη: σύγχρονες τάσεις για τη γενική εκπαίδευση, την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, το καθεστώς της ειδικής αγωγής στην Ελλάδα, τις πρακτικές σχολικής ένταξης. Αθήνα: Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών

Δημητρακοπούλου, Χ. (2015). Θεραπευτική ιππασία σε άτομα με κινητικές και νοητικές αναπηρίες. Διπλωματική εργασία. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Τμήμα επιστήμης φυσικής αγωγής και αθλητισμού.

Δημητροπούλου, Χ., Γιαβρίμης, Π., & Χατζηχρήστου, Χ. (2002). Παροχή σχολικών ψυχολογικών υπηρεσιών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα: Αντιλήψεις μαθητών, εκπαιδευτικών και γονέων. Συμπόσιο στο 9^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχολογικής Έρευνας, Ελληνική Ψυχολογική Εταιρεία-Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Ρόδος.

Δημητροπούλου, Π., Γιαβρίμης, Π., & Χατζηχρήστου, Χ. (2006). Παροχή ψυχολογικών υπηρεσιών στα ελληνικά σχολεία και ο ρόλος του σχολικού ψυχολόγου : Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών. Στο : Χ. Παπαηλιού, Γ. Ξανθάκου & Χ.

Δουλάμης, Ι. Κούκλης, Κ. (2005). Αξιολόγηση – Αντιμετώπιση Μαθησιακών Δυσκολιών. Θέματα Ειδικής Αγωγής, τχ. 28, σ. 19-25

Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Αρ.230/38/10.9.81. (n.d.).

Εγχειρίδιο σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία κατά των διακρίσεων, Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ,2010

Ευρωπαϊκός Φορέας για την Ανάπτυξη στην Ειδική Αγωγή, 2009. Βασικές αρχές για την Προαγωγή της Ποιότητας στη Συνεκπαίδευση-Προτάσεις για τους Διαμορφωτές Πολιτικής, Odense, Denmark: Ευρωπαϊκός Φορέας για την Ανάπτυξη στην Ειδική Αγωγή

Ευρωπαϊκός φορέας για την Ανάπτυξη στην Ειδική Αγωγή (2011) Η εκπαίδευση των

εκπαιδευτικών στην Ευρώπη – Προκλήσεις και Ευκαιρίες, Odense, Denmark: Ευρωπαϊκός φορέας για την Ανάπτυξη στην Ειδική Αγωγή

Ζαϊμάκης, Ι. Κ. (2005). Δίκτυα κοινωνικής προστασίας: μορφές παρέμβασης σε ευπαθείς ομάδες και σε πολυπολιτισμικές κοινότητες . Αθήνα : Κριτική .

Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (1998). Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους. Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2000). Ένταξη: Ουτοπία ή πραγματικότητα. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2004). Η αναγκαιότητα της ένταξης: Προβληματισμοί και προοπτικές. Στο Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (επίμ.). Σύγχρονες ενταξιακές προσεγγίσεις: Θεωρία.(σελ.29-54). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2008). Η εξέλιξη της ειδικής εκπαίδευσης: από το ειδικό στο γενικό σχολείο. Σύγχρονες ενταξιακές προσεγγίσεις. Τόμος Β'. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ζώνιου - Σιδέρη, Α. (2000). Η αναγκαιότητα της ένταξης: Προβληματισμοί και προοπτικές, στο Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (επιμ.). Ένταξη: Ουτοπία ή πραγματικότητα; Η εκπαιδευτική και πολιτική διάσταση της ένταξης μαθητών με ειδικές ανάγκες, σ. 31-56. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2011). Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους: Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.

Κουρουμπλής, Π. (1995). Άτομα με ειδικές ανάγκες: Ο ρόλος των θεσμικών και νομοθετικών παρεμβάσεων στη διαδικασία αποδυνάμωσης των κοινωνικών προκαταλήψεων. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.

Ιωαννίδη, Β., Καλοκαιρινού, Α. (2010). Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση. Μία προσέγγιση για στελέχη εκπαίδευσης και επαγγελματίες υγείας. Υποστήριξη εκπαιδευτών –Δεξιότητες επικοινωνίας, Ενίσχυση εκπαιδευομένων-Διδακτικές πρακτικές. Αθήνα: εκδ. Βήτα

Ιωαννίδη, Β., Μπαλτόπουλος, Π. (2008). Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις της Υγείας. Πλαίσιο συνεργασίας στελεχών υγείας και εκπαίδευσης στην ψυχοκοινωνική αποκατάσταση της νεανικής παραβατικότητας. Σειρά: Βιβλιοθήκη Υγείας, αριθμός 2.Γενική Εποπτεία Σειράς: Π. Μπαλτόπουλος. Αθήνα: ιατρικές εκδόσεις Π. Χ. Πασχαλίδης.

Καϊσέρογλου, Ν. (2010). Ατομα με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες (Α.μ.Ε.Ε.Α) στα Σχολεία Γενικής Αγωγής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Ζητήματα και Δυνατότητες Άσκησης Εσωτερικής Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Θεσσαλονίκη 2010.

Καλαντζής, Γ.Κ. (1985). Στον αστερισμό του Δημήτρη Γληνού. Κώστας Σωτηρίου, Ρόζα Ιμβριώτη, Μιχάλης Παπαμαύρος. Αθήνα: Δίπτυχο.

Καλογήρου, Ε. (2014). Προς μια πιο Συμπεριληπτική Εκπαίδευση. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού και τα εμπόδια που προκύπτουν. Νέος Παιδαγωγός, τ.4, σελ.225-230. Αθήνα: Εκδόσεις e-Πρωτοβάθμια.

Καραγιάννη, Π. Ζ.-Σ. (2006). Το κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας. Θεωρία και ερευνητική πρακτική. Αντιφάσεις και ερωτήματα. Μακεδόν

Καραμητόπουλος, Θ. (2015). Εκπαιδευτική πολιτική για την ετερότητα και τη διαφορετικότητα στην Ελλάδα: μία ανασκόπηση του θεσμικού πλαισίου. Πρακτικά 5^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Επιστημών Εκπαίδευσης,σελ.569-577. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Κασίδης, Δ., Αποστολίδου, Ε., & Δουφεξή, Θ. (2015). Η ειδική και διαπολιτισμική εκπαίδευση στο φάσμα της συμπεριληπτικής φιλοσοφίας. Πρακτικά 5^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Επιστημών Εκπαίδευσης, σελ.595-605. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Καστανίδου, Σ. (2000). Κοινωνική μεταβολή και οικογένεια: Κοινωνικοποιητική λειτουργία της οικογένειας. Σύγχρονη Εκπαίδευση, 56-64.

Κοκκινάκη, Δ., & Κοκκινάκη, Αρ. (2014). Η νομοθεσία της ειδικής αγωγής στην Ελλάδα και την Αγγλία: μια συγκριτική προσέγγιση. Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης, 2014, 7-16Α.

Κολιάδης, Εμ. (χ.χ.) Το παρόν και το μέλλον της Ειδικής Αγωγής: Προβλήματα, λύσεις, προοπτικές. Ελληνική Επιθεώρηση Ειδικής Αγωγής, τχ. 1, σ. 9-14. Αθήνα: εκδ. Γρηγόρη.

Κόμπος, Χ., (1994). Ο Θεσμός της Ένταξης των Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες στα Δημοτικά Σχολεία και οι Υποχρεώσεις της Κοινωνίας και του Κράτους, Αθήνα: «Βιβλία για όλους».

Κοσσυβάκη, Φ. (2004). Εναλλακτική Διδακτική. Προτάσεις για μετάβαση από τη Διδακτική του Αντικειμένου στη Διδακτική του Ενεργού Υποκειμένου. Αθήνα: εκδ.Gutenberg

Κουτάντος, Δ. (2000). Ανάπηροι άνθρωποι ή ανάπηρη κοινωνία; Μια εναλλακτική, ολιστική, οικολογική προσέγγιση. Παιδαγωγική Επιθεώρηση.

Κρουσταλάκης, Γ. Σ. (2000). Παιδιά με ιδιαίτερες ανάγκες στην οικογένεια και το σχολείο. Δ΄ έκδοση. Αθήνα.

Κυπριωτάκης, Α. (2001). Μια παιδαγωγική, ένα σχολείο για όλα τα παιδιά: Σύγχρονες αντιλήψεις αγωγής και εκπαίδευσης των παιδιών με εμπόδια στη ζωή και στη μάθηση. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κυπριωτάκης, Αντ. (2004). Νέες αντιλήψεις και τάσεις στην αγωγή, εκπαίδευση και κοινωνική ενσωμάτωση των Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες. 18-8-2004. Ηλεκτρονική πηγή: http://www.fa3.gr/eidiki_agogi/amea-nees-antilipseis.htm - Ημερομηνία πρόσβασης: 4/11/2019

Λαμπροπούλου,Β.- Παντελιάδου, Σ. (2000), Ειδική Αγωγή στην Ελλάδα. Εκδόσεις:

Κριτική Θεώρηση. Λεξικό Τριανταφυλλίδη

Λολίτσας Κ.,(2004) «Ένταξη των α.μ.ε.ε.α μέσω των Τ.Ε. στη Γενική Εκπαίδευση στα πλαίσια της Διαπολιτισμικής Αγωγής μέσα σε ένα Πολυπολιτισμικό Περιβάλλον», Θέματα Ειδικής Αγωγής, Έκδοση του Πανελληνίου Επιστημονικού Συλλόγου Ειδικής Αγωγής, τ. 26, Αθήνα, σσ .63-71

Λολίτσας Κ.,(2006) «Τμήματα ένταξης:ένας θεσμός για ένα σχολείο για όλους και όχι άλλοθι αποκλεισμού», Θέματα Ειδικής Αγωγής, Έκδοση του Πανελληνίου Επιστημονικού Συλλόγου Ειδικής Αγωγής, τ. 35, Αθήνα, σσ .42-49

Λολίτσας Κ., (2006) Η Πολιτική Φιλοσοφία της Παιδείας στην τελευταία Βυζαντική αναγέννηση του ΙΑ΄ αιώνα και ο Θωμάς Μάγιστρος, Αθήνα: Εκδ. Οίκος Αντ. Σταμουλη

Μανδέλλου Μ.Λ., Μαργίδου Σ., Γκουντή Π.,(2016) Αποτίμηση της λειτουργίας του θεσμού των ΣΔΕΥ (Σχολικό Δίκτυο Εκπαίδευσης και Υποστήριξης), Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης, Τόμ.2015,Αρ. 2

Μαντάς Π., Ταβουλάρη Ζ., Δαλαβίκας Θ.,(2009) «Αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου», Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, τ.15,Αθήνα, σσ 195-209

Ματσαγγούρας, Η. (2000). Η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία: «Γιατί», «Πώς», «Πότε» και «για Ποιους». Διήμερο Επιστημονικό Συμπόσιο: «Η εφαρμογή της ομαδοκεντρικής διδασκαλίας - Τάσεις και Εφαρμογές». Θεσσαλονίκη, 8-9.12.2000.

Μαυρογιώργος Γ. (1999) «Μία απάντηση στον αποκλεισμό: Η δια βίου εκπαίδευση»,

στο Τσιάκαλος Γ. (επιμ. Σπανού Ε.), Ανθρώπινη αξιοπρέπεια και κοινωνικός αποκλεισμός. Εκπαιδευτική πολιτική στην Ευρώπη Εταιρεία Πολιτικού Προβληματισμού «Νίκος Πουλαντζάς» και Συμβούλιο της Ευρώπης, Ελληνικά Γράμματα.

Μαυρομάτης, Γ. (2008).Παιδιά ρομά στο ελληνικό δημόσιο σχολείο. Στο Σ. Τρουμπέτα (επιμ.). Οι ρομά στο σύγχρονο ελληνικό κράτος: συμβιώσεις – αναιρέσεις – απουσίες. (σελ.199-223). Αθήνα: Κριτική.

Μπάρδης, Π. (1994). Η ενσωμάτωση των παιδιών με ειδικές ανάγκες: Περιεχόμενο και φιλοσοφία της ενσωμάτωσης. Στο Μ. Καΐλα, Ν. Πολεμικός, & Γ. Φιλίππου, (Επιμ.). Άτομα με ειδικές ανάγκες. Τόμος Β΄, σσ. 740-742. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μπάρμπας, Γ. (2007). Ειδική εκπαίδευση και οι μαθητές που φοιτούν σ΄αυτήν. Στο Σχολείο και μάθηση, μια αποκλίνουσα σχέση. Θεσσαλονίκη: Προμηθεύς.

Μπεχράκη, Κ. (2002). Σχολές γονέων. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μπίρτσας, Χ. (1990). Διδακτικά προγράμματα για παιδιά με «ειδικές» εκπαιδευτικές ανάγκες. Αθήνα: Αυτοέκδοση.

Μυλωνάκου-Κεκέ, Η. (2006). Σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις στην επικοινωνία σχολείου και οικογένειας. Αθήνα: Εκδόσεις Ατραπός.

Νάσκου-Περράκη, Π.- Γάκη, Μ. (1993), Το δίκαιο των διεθνών Οργανισμών Ι: Η θεσμική διάσταση (5^η έκδοση). Αθήνα: Σάκκουλας Αντ. Ν.

Νάσκου-Περράκη, Π.- Γάκη, Μ. (2004), Η νομοθεσία για τα άτομα με αναπηρίες. Αθήνα: Σάκκουλας Αντ. Ν.

Νάσκου-Περράκη, Π. (2004), Η προσβασιμότητα. Ένα νέο δικαίωμα στο διεθνές νομικό πλαίσιο προστασίας των ατόμων με αναπηρία. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας Αντ. Ν.

Νικολάου, Γ. (2008). Εκπαιδευτικές πολιτικές διαχείρισης της πολιτισμικής ετερότητας στην Ελλάδα και την Ευρώπη. Στο Μαυροσκούφης, Δ. (επιμ.), Οδηγός Επιμόρφωσης: Διαπολιτισμική εκπαίδευση και αγωγή. ΑΠΘ, ΕΠΠΑΣ, Θεσσαλονίκη.

Νικολόπουλος, Δ. Σ. (2007). Παροχή ψυχολογικών υπηρεσιών στο σχολείο: Η «υποβαθμισμένη» συμβολή του σχολικού ψυχολόγου στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. *Ψυχολογία*, 14 (1), 58-75.

Νικολόπουλος, Δ. Σ. (2008). Σχολική ψυχολογία. Ρόλοι και αρμοδιότητες στο πλαίσιο σύγχρονων εκπαιδευτικών συστημάτων. Στο : Δ. Σ. Νικολόπουλος (επιμ. έκδ.) *Σχολική Ψυχολογία : Εφαρμογές στο Σχολικό Περιβάλλον*. Αθήνα: Τόπος.

Πανταζής, Β. (2008), Παιδεία για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Αξιοποίηση «Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων» στην εκπαιδευτική πρακτική. Στο: *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, τεύχος 8, Αθήνα, 107-122.

Παντελιάδου, Σ. (2008). Διαφοροποιημένη διδασκαλία. Στο: Παντελιάδου, Σ., Αντωνίου, Φ. (επιμέλεια). *Διδακτικές προσεγγίσεις και πρακτικές για μαθητές με Μαθησιακές*

Παντελιάδου, Σ., Παπανικολάου, Γ., Γιαζιτζίδου, Σ. (2014). Η εμπειρία της Παράλληλης Στήριξης: απόψεις εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής αγωγής.

Παντελιάδου, Σ. (1995). Η θέση των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στις συνηθισμένες τάξεις: μια ερευνητική προσέγγιση, *Σύγχρονη Εκπαίδευση*

Παντελιάδου, Σ. & Λαμπροπούλου, Β. (2000). Έφηβοι και νέοι: Στάσεις προς τους μαθητές με ειδικές ανάγκες και τη σχολική τους ένταξη, *Νέα Παιδεία*, 95, 120-133

Παντελιάδου, Σουζάνα. (2004). Πρόγραμμα «Χαρτογράφηση – Αναλυτικά Προγράμματα Ειδικής Αγωγής». Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Παππά, Β. (2003). Εκπαίδευση και συμβουλευτική γονέων με παιδιά με ειδικές ανάγκες στα πλαίσια των σχολών Γονέων. *Σύγχρονη Εκπαίδευση : Τρίμηνη Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*. Αρ. 128. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.ejournals.lib.auth.gr/1105-3968/article/view/4419> (τελευταία πρόσβαση στις 05/01/2019).

Παπαϊωάννου, Κ. (2004). Κλινική κοινωνική εργασία: κοινωνική εργασία με άτομα.

Αθήνα : Έλλην.

Παπάνης, Π. Γ. (2009). Καινοτόμες προσεγγίσεις στην ειδική αγωγή. Εκπαιδευτική έρευνα για τις ευάλωτες ομάδες πληθυσμού . Αθήνα : Σιδέρη.

Παρασκευόπουλος, Ι. (χ.χ.). Εξελικτική ψυχολογία. Η ψυχική ζωή από τη σύλληψη ως την ενηλικίωση, τ. 4^{ος}, Εφηβική ηλικία. Αθήνα

Πατερέκα, Χ. (1986). Βασικές έννοιες των Pierre Bourdieu και Jean-Claude Passeron. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

Πατσάλης, Χ. (1998). Συγκριτική ειδική εκπαίδευση, Ανοιχτό Σχολείο, 74, 41-46.

Πατσίδου-Ηλιάδου, Μ. (2013). Η συνεργασία εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής αγωγής «κλειδί» για την επιτυχία της συνεκπαίδευσης παιδιών με και χωρίς ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες, στο Α. Νάνου, Μ. Πατσίδου-Ηλιάδου, Α. Γκαράνης, Α. Χαριοπολίτου (Επιμ.). ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ. Από το σχολείο σε μια κοινωνία για όλους. Θεσσαλονίκη: 2013

Πατσίδου, Μ. (2010). Συνεκπαίδευση παιδιών με ή χωρίς ειδικές ανάγκες: Στάσεις εκπαιδευτικών και μαθητών στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Διδακτορική Διατριβή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Τμήμα Φιλοσοφίας Παιδαγωγικής. Τομέας Παιδαγωγικής.

Πολυχρονοπούλου - Ζαχαρογέωργα, Σ. (1995). Παιδιά και Έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες, Αθήνα.

Πολυχρονοπούλου, Σ. (2001). Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες. Τόμος Β'. Αθήνα.

Σούλης, Σ.-Γ. (2002). Παιδαγωγική της ένταξης. Από το σχολείο του διαχωρισμού σε ένα σχολείο για όλους, τ. 1. Αθήνα: Τυπωθήτω-Γιώργος Δάρδανος.

Σούλης, Σπ. (2002). Παιδαγωγική της Ένταξης. Τ. Α': Από το «Σχολείο του Διαχωρισμού» σε ένα «Σχολείο για Όλους». Σειρά: Ειδική Παιδαγωγική 2. Αθήνα: εκδ.Τυπωθήτω-Γ.Δαρδανός.

Σούλης, Σπ. (2006). Εθνογραφικές μέθοδοι στην Ειδική Παιδαγωγική.

Σούλης, Σ. (2008). Ένα σχολείο για όλους. Απο την έρευνα στην πράξη. Παιδαγωγική της ένταξης (Τόμ. Β'). Αθήνα: Gutenberg.

Σούλης, Σ.(2013). ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΑΝΑΠΗΡΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ / 3, Εκπαίδευση και Αναπηρία, Αθήνα, Έκδοση: Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.με.Α)

Σούρλας, Π. (1995), Μια εισαγωγή στην επιστήμη του Δικαίου. Εκδόσεις: Σάκκουλας Αντ.Ν.

Στασινός Δ. (1990). Η Ειδική Εκπαίδευση στην Ελλάδα. Gutenberg.

Στασινός, Δ. (2016). Η ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ 2020 plus. Αθήνα : Παπαζήση.

Συριοπούλου, Χ. (2002) Ο Ρόλος των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων (του Β' ΚΠΣ και του EQUAL) στον Εκσυγχρονισμό της Ειδικής Αγωγής. Πρακτικά (CD) 2ου Διεθνούς Συνεδρίου του Εργαστηρίου Ιστορικού Αρχείου Νεοελληνικής και Διεθνούς Εκπαίδευσης του Παν/μίου Πατρών, τίτλος: Η Παιδεία στην Αυγή του 21ου Αιώνα, Πάτρα, 6-10-2002.

Συριοπούλου, Χ. (2002) Παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν την Ενσωμάτωση Μαθητών με Ειδικές Ανάγκες στα Κανονικά Σχολεία. Πρακτικά (CD) του 3ου Πανελληνίου Συνεδρίου Παιδαγωγικής Εταιρίας Ελλάδος, τίτλος: Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα, Αθήνα, 8-11-2002.

Συριοπούλου Χ. (2001) Η επίδραση της ψηφιακής κουλτούρας στην εκπαίδευση με έμφαση στην Ειδική Αγωγή, ημερίδα με θέμα ΑΜΕΑ, ισότητα στην κοινωνία της πληροφορίας, εκπαίδευση, απασχόληση, ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος, Αθήνα

Συριοπούλου-Δελλή, Χ. (2003). Η παιδεία στη Μετανεωτερική εποχή: Η περίπτωση της ειδικής αγωγής. Αθήνα: Γρηγόρη.

Συριοπούλου -Δελλή, Χ. (2011). Διάχυτες Αναπτυξιακές Διαταραχές: Ψυχολογία - Παιδαγωγική - Κοινωνιολογία. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

Συλλογικό έργο. Ολοήμερο σχολείο : Θεωρία, πράξη και αξιολόγηση, Δέσποινα Αγγελούπουλου, Άγγελος Γιαννούλας, Ρούλα Γκιώνη - Δρίτσα, κ.ά. · επιμέλεια Διονύσιος Λουκέρης. - 1η έκδ. - Αθήνα : Εκδόσεις Πατάκη, 2005

Σωτηρόπουλος, Π., Πασσαλίδου, Α. & Φύτρος, Κ. (επιμ.) (2005). Αριθμός μαθητών με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες που φοιτούν στα ειδικά σχολεία. Αθήνα. ΥΠΕΠΘ

Τάφα, Ε. (1998) Συνεκπαίδευση Παιδιών με και χωρίς Προβλήματα Μάθησης και Συμπεριφοράς, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Τζιβινίκου, Σ. (2015). Μαθησιακές δυσκολίες – διδακτικές παρεμβάσεις. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Τζουριάδου, Μ. (1995). Παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες: Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση. Θεσσαλονίκη: Προμηθεύς.

Τζέμος, Β. (2015), Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Ερμηνεία κατ' άρθρο, Νομική Βιβλιοθήκη ΑΕΒΕ

Τρέσσου, Ε. (1999) «Αποκλεισμός ειδικών ομάδων από την εκπαίδευση και μέσω της εκπαίδευσης. Ποιες ομάδες κινδυνεύουν περισσότερο». Στο Τσιάκαλος Γ. (επιμ. Σπανού Ε.), Ανθρώπινη αξιοπρέπεια και κοινωνικός αποκλεισμός. Εκπαιδευτική πολιτική στην Ευρώπη Εταιρεία Πολιτικού Προβληματισμού «Νίκος Πουλαντζάς» και Συμβούλιο της Ευρώπης, Ελληνικά Γράμματα.

Τσιμπιδάκη, Α. (2007). Παιδί με ειδικές ανάγκες, οικογένεια και σχολείο. Μια σχέση

σε αλληλεπίδραση. Αθήνα: Ατραπός.

ΥΠΕΠΘ-Παιδαγωγικό Ινστιτούτο(2004) Έκθεση για τη δράση «Χαρτογράφηση Ειδικής Αγωγής» Αθήνα:Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Χαρίση, Αντ., Ηλιάδου-Τάχου, Σ., & Αναστασίου, Δ. Οι απαρχές της εκπαίδευσης των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην Ελλάδα τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα: Ο ρόλος της παιδολογίας και του Λαμπαδαρίου

Χαρούπιας, Α (2003). Η ισότιμη συνεκπαίδευση (inclusion). Διαθέσιμο στο: <http://www.epeaek.ncsr.gr>

Χατζημανώλη, Δ. (2005). Από την ένταξη-ενσωμάτωση στη συμπερίληψη. Ένας επαναπροσδιορισμός της αντιμετώπισης των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Εκπαιδευτική κοινότητα. 72, 30-35.

Χατζηχρήστου, Χ. (2004). Εισαγωγή στη Σχολική ψυχολογία. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Χατζηχρήστου, Χ. (2011). Σχολική Ψυχολογία. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Χρηστάκης, Κ. (2006), Η εκπαίδευση των παιδιών με δυσκολίες. Εισαγωγή στην Ειδική Αγωγή. Τόμος Α'. Αθήνα 2006.

Χριστοφοράκη, Κ. (2008). «Πρόσβαση» Η Ενσωμάτωση των Παιδιών με Αναπηρίες στη Σχολική Διαδικασία. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ίδρυμα Κοινωνικής Εργασίας.

Χρυσόγονος, Κ. (1988), Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα. Αθήνα: Σάκκουλας Αντ. Ν.

Υφαντή, Α.Α. & Ξενογιάννη, Δ., (2004). Η πολιτική της Ειδικής Αγωγής. Το Ελληνικό παράδειγμα και η εμπειρική μελέτη, Σύγχρονη Εκπαίδευση, τ. 136, σσ.149-162.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Acedo, C., Ferrer, F., & Pàmies, J. (2009). Inclusive education: Open debates and the road ahead. *Prospects*, 39, 227-238

Ainscow, M., Booth, T. & Dyson A. (2004) Understanding and developing inclusive practices in schools: a collaborative action research network, *International Journal of Inclusive Education*, 8(2), 125-139

Ainscow, M. & Miles S. (2009). Developing Inclusive Education Systems: How can we move policies forward? Διαθέσιμο στο: www.ibe.unesco.org

Alexiu, T. M., & Sordé, T. (2011). How to turn difficulties into opportunities: drawing from diversity to promote social cohesion. *International Studies in Sociology of Education*, 21(1), 49-62

Anderson, C., Klassen, R., & Georgiou, G. (2007). Inclusion in Australia: What teachers say they need and what school psychologist can offer. *School Psychology International*, 28, 131-147.

Avramides, E. & Norwich, B. (2002). Teacher's attitudes towards integration/inclusion: A review of the literature, *European Journal of Special Needs Education*, 17, 129-147

Avramidis, E., Bayliss, P. & Burden, R. (2002). Inclusion in action: An in-depth case study of an effective inclusive secondary school in the south-west of England, *International Journal of Inclusive Education*, 6(2), 143-163

Bastiani, J. & Wolfendale, S. (2000). The contribution of parents to school effectiveness. London: David Fulton.

Beveridge, S. (2005). Children, families and schools: developing partnerships of inclusive education. Oxon: Routledge Fulton.

Bourdieu, P., & Passeron, J.-Cl. (1996). Οι Κληρονόμοι. Οι φοιτητές και η κουλτούρα (Μτφρ. Ν. Παναγιωτόπουλος & Μ. Βιδάλη). Αθήνα: Καρδαμίτσα.

Carrington, S. (1999). Inclusion needs a different school culture, *International Journal of Inclusive Education*, 3, 257-268.

Chopra, R. V., & French, N. K. (2004). Paraeducator Relationships with Parents of Students with Significant Disabilities. *Remedial and Special Education*, 25, 240-251.

Chris Forlin & Dianne Chambers, (2011). Teacher preparation for inclusive education: increasing knowledge but raising concerns. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 39:1, 17-32

Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2007). *Research Methods in Education* (4th ed.), London: Routledge-Falmer

Collins, B. C. (2007). Moderate and severe disabilities: A foundation approach. Upper Saddle River, N.J.: Pearson/Merrill Prentice Hall

Cook, B. G. (2001) A comparison of teachers' attitudes toward their included students with mild and severe disabilities. *Journal of Special Education*, 34 (4), 203-213

Cook, B. G., Tankersley, M., Cook, L. & Landrum, T. J. (2000). Teachers' attitudes toward their included students with disabilities. *Exceptional Children*, 67(1), 115- 135

Cook, T. (2004). Starting where we can: using action research to develop inclusive practice, *International Journal of Early Years Education*, 12 (1), 3-16.

Copeland, S. R., Hughes, C., Carter, E. W., Guth, C., Presley, J. A., Williams, C. R. & Fowler, S. E. (2004). Increasing access to general education: Perspectives of participants in a high school peer support program. *Remedial and Special Education*, 25(6), 342-352

Copper, A. (2000) Mentoring as an inclusive device for the excluded: black students' experiences of a mentoring scheme, *Social Work Education*, Vol. 19, No. 6, pp. 597-607

Cornoldi, C., Terreni, A., Scruggs, T. & Mastropieri, M. (1998). Teacher Attitudes in Italy After Twenty Years of Inclusion. *Remedial and Special Education*, 19 (6), 350-356

Council of Europe (Ed.) (2002). *Assessing disabilities in Europe – Similarities and differences*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.

Council of Europe (Ed.) (2018). *Report of the Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Dunja Mijatović following her visit to Greece from 25 to 29 June 2018*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.

Coyne, Michael D.; Simonsen, Brandi; Faggella-Luby, Michael (2008). *Cooperating Initiatives: Supporting Behavioral and Academic Improvement through a Systems Approach*. *TEACHING Exceptional Children*, 40 (6), 54-59

Dale, N. (2000). Τρόποι συνεργασίας με οικογένειες παιδιών με ειδικές ανάγκες (μετάφραση: Αποστόλη Μαρία). Αθήνα: ΕΛΛΗΝ.

De Boer, A. A., Pijl, S. J., & Minnaert, A.E.M. (2010). Attitudes of parents towards inclusive education : A review of the literature. *European Journal of Special Needs Education*, 25, 165-181.

Damanakis, M. (2011). The Education of Students with Migratory Background in Greece. *Educational politics and pedagogical discourse (logos)*. *Hellenic Studies*, 19(1), pp.111-134.

Dimakos, C. I. (2006). The attitudes of Greek teachers and trainee teachers towards the development of school psychological and counseling services. *School Psychology International*, 27, 415-425.

Domenech & Moliner (2014). Families Beliefs About Inclusive Education Model. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116, 3286-3291.

Elkins, J., van Kraayenoord, C. E. & Jobling, A. (2003). Parents' attitudes to inclusion of their children with special needs. *Journal of Research in Special Education Needs*, 3, 122-129

Evans, P. (2000). Evidence-based practice: How will we know what works? An international perspective. In H. Daniels (Ed.), *Special education re-formed. Beyond rhetoric?* New Millennium Series. London: Falmer Press, 69-84

European Disability Forum (EDF) και Fundación Cermi Mujeres (2017). *Ending forced sterilization of women and girls with disabilities*, www.edf-feph.org.

EU Directive. (2000a). Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin. *Official Journal L 180*. Brussels, July 19, pp. 0022-0026.

EU Directive. (2000b). Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation. Official Journal L 303. Brussels, December 2, pp. 0016-002

Ferrel, J.(2012). Family Engagement and Children with Disabilities: A Resource Guide for Educators and Parents. Harvard Family Research Project

Fisher, M. & Meyer, L. H. (2002). Development and social competence after two years for students enrolled in inclusive and self-contained educational programs. *Research and Practice for Persons With Severe Disabilities*, 27, 165-174

Fisher, D., Sax, C. & Grove, K. (2000). The resilience of changes promoting inclusiveness in an urban elementary school. *The Elementary School Journal*, 100(3), 213-227

Fisher, D., Pumpian, I. & Sax, C. (1998). High school students' attitudes about and recommendations for their peers with significant disabilities, *Journal of the Association for Persons with Severe Handicaps*, 23(3), 272-282

Folsom–Meek, S. L., Nearing, R. J., Groteluschen, W. & Krampf, H. (1999). Effects of Academic Major, Gender, and Hands–On Experience on Attitudes of Preservice Professionals. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 16, 389–402

Forlin, C. (2010). The role of the school psychologist in inclusive education for ensuring quality learning outcomes for all learners. *School Psychology International*, 31 (6), 617-630.

Fragala-Pinkham M., O’Neil, M. & Haley, S. (2010). Summative evaluation of a pilot aquatic exercise programme for children with disabilities. *Disability and Health Journal*, 3,162-170

Friend, M. & Cook, L. (2010). *Interactions: Collaboration Skills for School Professionals* (6th edition). Boston, MA: Pearson.

Friend, M., Cook, L., Hurley – Chamberlain, D. & Shamberger, C. (2010). Co – Teaching: An Illustration of the Complexity of Collaboration in Special Education. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 20: 1, 9-27.

Gibb, G. S., Young, J. R., Allread, K. W., Dyches, T. T., Egan, M. W. & Ingram, G. F. (1997). A team-based junior high inclusion program: Parent perceptions and feedback, *Remedial and Special Education*, 18(4), 243-249

Giddens, A. (2002). *Κοινωνιολογία* (Μτφρ. & Επιμ. Δ.Γ. Τσαούσης). Αθήνα: Gutenberg.

Hadjikalou, Petridou & Stylianou(2008). The academic and social inclusion of oral deaf and hard-of-hearing children in Cyprus secondary general education: Investigating the perspectives of the stakeholders, *European Journal of Special Needs Education* 23(1):17-29

Hammond, H. & Ingalls, L. , (2003). *Teachers' Attitudes Toward Inclusion: Survey*

Results from Elementary School Teachers in Three Southwestern Rural School Districts. *Rural Special Education Quarterly*, 22 (2), 24-30

Hall, T. E. & Wolfe, P. S. (2003). Making inclusion a reality for students with severe disabilities. *Teaching Exceptional Children*, 35(4), 56-63

Hatzichristou, C. (2002). A conceptual framework of the evolution of School Psychology : Transnational considerations of common phases and future perspectives. *School Psychology International*, 23, 266-282.

Hatzichristou, C., Polychroni, F., & Georgouleas, G. (2007). School Psychology in Greece. In: S. R. Jimerson, T.D. Oakland, P.T. Farrell (Eds.) *The Handbook of International School Psychology*, 135-157. Thousand Oaks : Sage Publications.

Hilton, A. & Liberty, K. (1992). The challenge of ensuring educational gains for students with severe disabilities who are placed in more integrated setting. *Educational and Training in Mental Retardation*, 27(2), 167-175

Hollowood, T. M., Salisbury, C. L., Rainforth, B., & Palombaro, M. M. (1995). Use of instructional time in classrooms serving students with and without severe disabilities. *Exceptional Children*, 61(3), 242-253

Hsieh, W. Y., Hsieh, C. M., Ostrosky, M., & McCollum, J. (2012). Taiwanese first-grade teachers' perceptions of inclusive education. *International Journal of Inclusive Education*, 16 (1)

Hsien, M. L. W. (2007). Teacher attitudes towards preparation for inclusion: In support of a unified teacher preparation program, *Postgraduate Journal of Education Research*, 8(1),49-60

Huges, B. P. (1997). The social model of Disability and the Disappearing Body: towards sociology of impairment. *Disability and Society* Vol(12), no 3, pp 325-340.

Hughes, M. & Kroehler, C.J. (2007). ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ, ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ. Αθήνα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ.

Hunt, P., Farron-Davis, F. Beckstead, S., Curtis, D. & Goetz, L. (1994). Evaluating the effects of placement of students with severe disabilities in general education versus special education. *Journal of the Association for Persons with Severe Handicaps*, 19(3), 200-214

Jimerson, S. R., Oakland, T. D., & Farrell, P. T. (2007). *School Psychology International : Synthesis of Findings*. In : S.R. Jimerson, T. D. Oakland, P.T. Farrell (Eds.). *The Handbook of International School Psychology*, 501-509. Thousand Oaks: Sage Publications.

Jimerson, S., Graydon, K., Skokut, M., Alghorani, M., Kanjarandze, A., Forster, J., & the ISPA Research Committee. (2008). The International School Psychology Survey : data from Georgia, Switzerland and the United Arab Emirates, *School Psychology International*, 29, 5-28.

Kalyva, E., Gojkovic, D. & Tsakiris, V. (2007). Serbian teachers' attitudes towards

inclusion, *International Journal of Special Education*, 22(3), 31-36

Kalyva, E., Georgiadi, M. & Tsakiris, V. (2007). Attitudes of Greek parents of primary school children without special educational needs to inclusion. *European Journal of Special Needs Education*, 22, 295-305

Kalyva, E. & Agaliotis, I. (2009). Can contact affect Greek children's understanding of and attitudes towards peers with physical disabilities? *European Journal of Special Needs Education*, 24(2), 213-220

Katz, J. & Mirenda, P. (2002). Including students with developmental disabilities in general education classrooms: educational. *International Journal of Special Education*, 17, (2), 14-24

Kelly, E. J. (2001). Attitudes of parents of nondisabled students regarding inclusion of disabled students in Nevada's public schools. *Psychological Reports*, 88, 309-312

Kokaridas, D., Vlachaki, G., Zournatzi, E. & Patsiaouras, A. (2008). Parental attitudes regarding inclusion of children with disabilities in Greek education settings. *Electronic Journal for Inclusive Education*, 2

Koutrouba, Vamvakari & Steliou. (2006). Factors correlated with teachers' attitudes towards the inclusion of students with special educational needs in Cyprus, *European Journal of Special Needs Education* 21(4):381-394

Koutrouba, K., Vamvakari, M. & Theodoropoulos, E. (2008). SEN students' inclusion in Greece: Factors influencing Greek teachers' stance, *European Journal of Special Needs Education*, 23(4), 413 – 421

Layser, Y., & Kirk, R. (2004). Evaluating inclusion: An examination of parent views and factors influencing their perspectives. *International Journal of Disability Development and Education*, 51, 271-285.

Lindsay, G. (2007). Educational psychology and the effectiveness of inclusive education/mainstreaming. *British Journal of Educational Psychology*, 77, 1-24.

Lipsky-Kerzner, D. & Gartner, A. (1997). Inclusion and school reform. *Transforming America's classrooms*. Baltimore: Paul Brookes.

Mastropieri, M. & Struggs, T. (2001). Promoting inclusion in secondary schools, *Learn- ing Disability Quarterly*, 24, 265-274.

Mednick, M. (2007). *Supporting children with multiple disabilities* (2nd edition). New York: Continuum International Publishing Group

Messiou, K. (2006). Understanding marginalization in education: The voice of children. *European Journal of Psychology of Education*, 21 (3), 305-318.

Mitchell, D., 2014. *What Really Works in Special and Inclusive Education: Using Evidence-Based Teaching Strategies* [Τι αποδίδει πραγματικά στην Ειδική και Ενταξιακή Εκπαίδευση: η χρήση των στρατηγικών διδασκαλίας βάσει ερευνητικών δεδομένων]. Λονδίνο: Routledge

Mittler, P. (1995). *Special needs education: An international perspective*. British

Journal of Special Education, 22, 105-108

Nash, R. (2005). The cognitive habitus: its place in a realist account of inequality / difference. *British Journal of Sociology of Education*, 26(5), 599-612.

Neitzel, J. (2009). Overview of time delay. Chapel Hill, NC: National Professional Development Center on Autism Spectrum Disorders, Frank Porter Graham Child Development Institute, The University of North Carolina

Nikolopoulou, A. K., & Oakland, T. (1990). School Psychology in Greece: an updated view. *School Psychology International*, 10, 147-154.

Norwich, B. (2000). Inclusion in education: From concepts, values, and critique to practice, in H. Daniels, (Ed.). *Special education re-formed. Beyond rhetoric?*, pp. 5-30. London: Routledge Falmer Press.

Oakland, T. (2007). School Psychology. In C. R. Reynolds & E. Fletcher-Jansen *Encyclopedia of Special Education*, 3, 1800-1801.

Oliver, M. (1996). *Understanding Disability: from theory to practice*. London : Machmilan

Oliver, M. (2009). *Αναπηρία και πολιτική*. Θεσσαλονίκη : Επίκεντρο.

Padeliadu, D., Kotoulas, V., & Botsas, G. (1998). Phonological awareness skills: internal structure and hierarchy. *Proceedings of the 12th International Symposium on Theoretical and Applied Linguistics*, (81-96). School of English, Thessaloniki.

Palmer, D. S., Fuller, K., Arora, T., & Nelson, M. (2001). Taking Sides: Parent views on Inclusion For Their Children with Severe Disabilities. *Exceptional Children*, 67, 467-484.

Palmer, D. S., Borthwick-Duffy, S. A. & Widaman, K. (1998). Parent perceptions of inclusive practices for their children with significant cognitive disabilities. *Exceptional Children*, 64, 271-282

Papapetrou, S. (2010). *Inclusive education in Greece. An empirical investigation of the attitudes towards inclusive education of primary school teachers*. Athens.

Peters, S. J. (2007). Education for all: A historical analysis of international inclusive education policy and individuals with disabilities. *Journal of Disability Policy Studies*, 18, 98-108

Policy Department, Citizens Rights and Constitutional Affairs, *Inclusive Education for learners with disabilities*, Study for the PETI Committee 2017, PE 596.807 EN

Porter, G. (1997). What we know about school inclusion, in Centre for Educational Re- search and Innovation, *Implementing inclusive education*, pp. 55-66. Paris: OECD Publications.

Romano, L. J., & Kachgal, M. M. (2004). Expanding the dialogue to improve schools and develop healthy kids. *The Counselling Psychologist*, 32, 292-300.

Runswick-Cole, K. (2008). Between a rock and a hard place: parents' attitudes to the

inclusion of children with special educational needs in mainstream and special schools. *British Journal of Special Education*, 35, 173-180

Runswick-Cole, K. (2008). Between a rock and a hard place: Parents' attitudes to the inclusion of children with special educational needs in mainstream and special schools, *British Journal of Special Education*, 35(3), 173-180

Ryndak, D. L. & Alper, S. (2003). *Curriculum and instruction for students with significant disabilities in inclusive settings* (2nd ed.). Boston: Allyn & Bacon

Sigafoos J., Moore D., Brown D., Green V., O'Reilly M., Lancioni G., (2010) School of Educational Psychology and Pedagogy, *Special Education Funding Reform: A Review of Impact Studies*, *Australasian Journal of Special Education*, vol. 34, issue 1, pp. 17–35

Saleh, L. (1998). Ο θετικός ρόλος των δασκάλων στη συνεκπαίδευση. Στο Ε. Τάφα (Επ.) *Συνεκπαίδευση παιδιών με και χωρίς προβλήματα μάθησης και συμπεριφοράς*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα. 260-294

Sapon-Shevin, M. (1990b). Initial steps for developing a caring school, in Stainback, W. & Stainback, S. (Eds.), *Support networks for inclusive schooling*, pp. 241-248. Baltimore: P. H. Brookes Pub.

Savolainen, H., Engelbrecht, P., Nel, M., & Malinen, O. P. (2012). Understanding teachers' attitudes and self-efficacy in inclusive education: implications for pre-service and in-service teacher education. *European Journal of Special Needs Education*, 27 (1), 51-68

Scheepstra, A. J. M., Nakken, H., & Pijl, S.J. (1999). Contacts with classmates: The social position of pupils with Down's syndrome in Dutch mainstream education. *European Journal of Special Needs Education*, 14, 212-220.

Scruggs, T. E. & Mastropieri, M. A. (2004). Teacher perceptions of mainstreaming/inclusion 1958-1995, in Mitchell, D. (ed.) *Special educational needs and inclusive education: Major themes in education*, Vol. II, pp. 379-400. New York: RoutledgeFalmer.

Sebba, J., & Ainscow, M. (1996). International developments in inclusive schooling: Mapping the issues. *Cambridge Journal of education*, 26, 5-18.

Shaffner, C. B. & Buswell, B. E. (2004). What do we really know about inclusive schools? A systematic review of the research evidence, in Mitchell, D. (ed.) *Special educational needs and inclusive education: Major themes in education*, New York: RoutledgeFalmer. 2, 295-313

Sharma, U., Loreman, T. & Forlin, C. (2012). Measuring teacher efficacy to implement inclusive practices. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 12 (1), 12-21

Sharma, U, Forlin, Chr., Deppeler, J., & Guang-xue, Y.(2013), *Reforming Teacher education for Inclusion in Developing Countries in the Asia-Pacific Region*. *Asian Journal of Inclusive Education*, Vol.1, 3-16.

Sheridan, M.S., & Gutkin, B. T. (2000). The ecology of School Psychology: Examining and changing Our Paradigm for the 21st Century. *School Psychology Review*, 29 (4), 485-502.

Siperstein, G. N., Parker, R. C., Bardon, N. J. & Widaman, K. F. (2007). A national study of youth attitudes toward the inclusion of students with intellectual disabilities, *Exceptional Children*, 73(4), 435-55

Smith, T., Polloway, E., Patton J. & C. Dowdy (1998). *Teaching students with special needs in inclusive setting*. Boston: Allyn and Bacon

Snell , M. E. (2003). Education of individuals with severe and multiple disabilities. In J. W. Guthrie (Ed.). *Encyclopedia of Education* (2nd ed., pp. 2210-2213). New York: Macmillan.

Soriano, V., Kyriazopoulou, M., Weber, H. and Grünberger, A. (eds.). (2008). *Young Voices: Meeting Diversity in Education*, Odense: European Agency for Development in Special Needs Education

Sosu, E., Mtika, P. & Colucci-Gray, L.(2010). Does initial teacher education make a difference? The impact of teacher preparation on student teachers' attitudes towards educational inclusion, *Journal of Education for Teaching: International Research and Pedagogy*, 36(4): 389 – 405

Sterba, J.A., Rogers, B.T., France, A.P. & Vokes. (2002). Horseback riding in children with cerebral palsy: Effect on gross motor function. *Developmental Medicine & Child Neurology*. 44, (5), 301-308

Stobie, I., Gemmell, M., Moran, E., & Randall, L. (2002). Challenges for Educational Psychologist and their services : A qualitative analysis. *School Psychology International*, 23, 243-265.

Strogilos, V. (2012). The cultural understanding of inclusion and its development within a centralised system. *International Journal of Inclusive Education*, 16 (12), pp. 1241-1258.

Tafa, E. & Manolitsis, G. (2003). Attitudes of Greek parents of typically developing kindergarten children towards inclusive education. *European Journal of Special Needs Education*,18,155–171

Taylor, G. R., & Harrington, F. T. (2003). *Educating the Disabled. Enabling Learners in Inclusive Settings*. Oxford: Scarecrow Education.

Theodore, L., Bray, M., Kehle, T., & Dioguardi, R. (2002). School Psychology in Greece: A system of change. *School Psychology International*, 23, 148-153.

UNESCO (1994). *The Salamanca Statement and framework for action on special needs education*, in Mitchell, D. (ed.) *Special educational needs and inclusive education: Major themes in education*, New York: Routledge Falmer.

Unesco. (2002). Education for all: Is the world on track. Paris: Unesco.

Unesco. (2005). Guidelines for inclusion: Ensuring access to education for all. Paris: Unesco.

Vislie, L. (2003). From integration to inclusion focusing global trends and changes in the western European societies. European Journal of Special Needs Education, 18, 17-35

Vlachou, A. (2006), «Role of special/support teachers on Greek primary schools: a counterproductive effect of “inclusion” practices», International Journal of Inclusive Education, vol. 10, No.1, pp.39-58.

Watkins, A. (2003). Αρχές-Κλειδιά της ειδικής αγωγής. Odense, Denmark: European Agency for Development in Special Needs Education.

Warnock. (1982). Department of education and science in special education need: report of the committee of enquire into the education of handicapped children and young people. London : HMSO.

Westling, D. L. & Fox, L. (2004). Teaching students with severe disabilities (3rd ed.).Upper Saddle River, NJ: Pearson

Winter, E. & O’Raw, P. (2010). Literature Review of the Principles and Practices relating to Inclusive Education for Children with Special Educational Needs. National Council for Special Education: ICEP Europe

Winzer, M. A. (2000). The inclusion movement: review and reflections on reform in special education. In M. Winzer & K. Mazurek (Eds.), Special education in the 21st century: issues of inclusion and reform. Washington D. C: Gallaudet University Press, 5-26

Zoniou-Sideri, A. V. (2006). Greek teachers' belief systems about disability and inclusive education. International Journal Of Inclusive Education

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Ακαδημαϊκό Δίκτυο Ευρωπαίων Εμπειρογνομόνων σε Θέματα Αναπηρίας (ANED) <https://www.disability-europe.net/>

Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1948). Ανακτήθηκε από : <https://www.amnesty.gr/universal-declaration-of-human-rights>

Διακήρυξη δικαιωμάτων του παιδιού : United Nations (1959), Declaration on the Rights of the Child, Geneva, ανακτήθηκε από <http://www.unicef.org/crc/>

United Nations (1960), Convention against Discrimination in Education, available online: <http://www2.ohchr.org/english/law/education.htm>

UNESCO (1994). The Salamanca statement and Framework for action on Special Needs Education, http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF

Διακήρυξη δικαιωμάτων του παιδιού United Nations (1989), Convention on the Rights of the Child, available online: <http://www.unicef.org/crc/>

Συνήγορος του Πολίτη, Τμήμα Δικαιωμάτων του παιδιού, Έκθεση προς την Επιτροπή Δικαιωμάτων του Παιδιού του ΟΗΕ – Διαπιστώσεις και προτάσεις της ανεξάρτητης αρχής για την εφαρμογή των δικαιωμάτων του παιδιού στην Ελλάδα (Ιούλιος 2003 – Ιούλιος 2011) Παράλληλη έκθεση του Συνηγόρου του Παιδιού, Απρίλιος 2012, διατίθεται στη διεύθυνση:
<http://www.synigoros.gr/resources/docs/ek8esh-pros-thnepitrophdikaiwmatwn-toy-paidiou-toy-ohe.pdf>

Ευρωπαϊκή Ένωση, https://europa.eu/european-union/index_el

Ευρωπαϊκή Ένωση: Απασχόληση, κοινωνικές υποθέσεις και κοινωνική ένταξη: Άτομα με αναπηρία: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1137&langId=el>

Δίκτυο ΕΥΡΥΔΙΚΗ, Ευρωπαϊκό Δίκτυο Πληροφόρησης για την Εκπαίδευση https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/home_en

Ευρωπαϊκό Φορέα για την Ανάπτυξη στην Ειδική Αγωγή (European Agency for Development in Special Needs Education) <https://www.european-agency.org/>

EUR-Lex, Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, European Union Law, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content>

Ελληνική Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ). (2017). Δήλωση ΕΕΔΑ για τη Διασφάλιση της έγκαιρης έναρξης του σχολικού έτους 2017-2018 για τα παιδιά με αναπηρίες και/ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Κέντρο για την Ανάπτυξη Εκπαιδευτικής Πολιτικής/Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος και Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία. (2018α). Ετήσια Έκθεση για την Εκπαίδευση 2017-2018, Τόμος Ι. Αθήνα: ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ. <https://www.kanep-gsee.gr/>

Κέντρο για την Ανάπτυξη Εκπαιδευτικής Πολιτικής/Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος και Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία. (2018β). Ετήσια Έκθεση για την Εκπαίδευση 2017-2018, Τόμος ΙΙ. Αθήνα: ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ. <https://www.kanep-gsee.gr/>

Λεπίδα, Σ. (2003). Η στάση των Ευρωπαίων πολιτών απέναντι στα άτομα αναπηρία. Ανάκτηση από <http://www.aspergerhellas.org>

Πρόγραμμα «Εκπαίδευση αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών»: <http://www.diapolis.auth.gr/>

Πρόγραμμα «Εκπαίδευση των παιδιών της μουσουλμανικής μειονότητας στη Θράκη»: <http://www.museduc.gr/el/>

Παπαδοπούλου, Σ. (2010), Η ειδική αγωγή στην Ελλάδα <http://docplayer.gr/2425052-l-eidik-agogi-stin-ellada.html>

Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας της ΕΣΑμεΑ. (2018α). 10 Δελτίο Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας της ΕΣΑμεΑ: Φτώχεια και Κοινωνικός

Αποκλεισμός στα Άτομα με Αναπηρία. <https://www.paratiritirioanapirias.gr/el>

Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας της ΕΣΑμεΑ. (2018γ). 4ο Δελτίο Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας της ΕΣΑμεΑ: Συμμετοχή σε κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες. <https://www.paratiritirioanapirias.gr/el>

Συνήγορος του Πολίτη. (2015β). Ειδική έκθεση «Τα δικαιώματα των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα»: Διαπιστώσεις και προτάσεις του Συνηγόρου για την λειτουργία των ιδρυμάτων παιδικής προστασίας. Αθήνα. <https://www.synigoros.gr/>

Συνήγορος του πολίτη, Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη (αρ.72 ν. 4488/2017) για την εφαρμογή της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία

<https://www.synigoros.gr/>

Especial-O Κόσμος της Ειδικής Εκπαίδευσης και Φροντίδας:
<https://www.especial.gr/>